

5. Черниш В. М. Цивільно-правові засади розвитку нотаріату в Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / В. М. Черниш. – К., 2003. – 199 с.
6. Гулевська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні: дисер. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.03 / Г. Ю. Гулевська. – К., 2004. – 216 с.
7. Полтавская Н. Нотариат: курс лекцій / Н. Полтавська, В. Кузнецов. – М., 1999.
8. Фемелиди А. М. Русский нотариат. История нотариата и действующее нотариальное положение 14 апреля 1866 г. / А. М. Фемелиди. – СПб.: Издание Канторовича И.А., 1902.
9. Ахмедов Ч. Н. «Положение о нотариальной части» 1866 года как нормативное основание функционирования нотариата во второй половине XIX – начале XX века / Ч. Н. Ахмедов // История государства и права. – 2007. – № 8. – С. 20.
10. Вольтман И. С. Из истории российского нотариата / И. С. Вольтман // Нотариус. – 1997. – № 2. – С. 81.
11. Барановский С. Пасынки Фемиды / С. Барановский // Нотариальный вестник. – 1903. – № 2. – С. 7.
12. Попович М. Служебные права и материальная обеспеченность нотариусов в России / М. Попович // Нотариальный вестник. – 1903. – № 4. – С. 3.
13. Олейнова А. Г. История становления законодательства о нотариате в России / А. Г. Олейнова: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01, 12.00.11. – М., 2004. – С. 39.

Каткова Т. Г., ХЕПУ

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Стаття посвящена аналізу історичного досвіду правового регулювання захисту культурних цінностей в час воєнних конфліктів.

The article is devoted to analysis of historical experience of legal regulation of cultural valuable protection during armed conflicts.

У 1954 році на конференції у Гаазі була підписана Конвенція “Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту”,

а також прийнятий однойменний протокол. Гаазька конвенція 1954 р. – це перша міжнародна угода універсального характеру, у якій об'єднана велика кількість норм, що передбачають охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту. Якщо раніше ці норми містилися у різних міжнародних договорах чи існували в якості прецедентів, то тепер вони зведені до акту, прийняття якого є важливим кроком у розвитку міжнародного гуманітарного права. Міжнародна правова охорона культурних цінностей під час збройних конфліктів сучасності відбувається відповідно цієї конвенції, яка стала справжнім кодексом охорони культурних цінностей, та прийнятих додаткових протоколах до неї, а саме 1954 р. та 1999 р.

Метою даної статті є історичний огляд регламентації охорони культурних цінностей, яка передувала прийняттю Конвенції 1954 року.

Культурні цінності потребують спеціального регулювання та охорони від дій людини та природи у мирний час та під час збройних конфліктів, коли культурні цінності та об'єкти знаходяться у найбільшій небезпеці. Уся історія війн пов'язана з пошкодженням та знищенням пам'яток.

Відомий вчений Еміль Александров, досліджуючи історію правової регламентації міжнародного захисту культурних цінностей та об'єктів, виділяє декілька важливих етапів: античність та середньовіччя до Ренесансу; період від Ренесансу до перших спроб міжнародно-правової регламентації, до початку Першої світової війни; період з кінця Першої світової війни до кінця Другої світової війни; період з кінця Другої світової до наших днів [1].

У стародавньому світі люди відносились з повагою до культурних пам'яток, вони бачили в них вираження вищих духовних прагнень людини, а також пов'язували їх у більшості випадків з релігійними культовими цілями. З цього відношення народжувалась необхідність у їх захисті, оскільки твори мистецтва вважали священними предметами.

“*Vita brevis – Ars longa*” (життя коротке, мистецтво вічне) – цей крилатий афоризм Гіппократа найбільш влучно відобразив співвідношення між короткочасністю людського існування з однієї сторони, та вічною цінністю мистецтва з іншої. Таким чином, у згаданому афоризмі, відомому за часів стародавнього світу, міститься ідея, до якої люди прийшли ще на початку своєї цивілізації. Пам'ятки, які збереглися, переконують нас у її правоті. Слід

зазначити, що фактично періоди історії, на які припадають найвищі людські досягнення, є ті, в яких мистецтво найбільш високо оцінювалося та вшановувалося. В стародавньому Єгипті фараони розвивали будівельну діяльність в великих масштабах, вони, зокрема, ініціювали будівництво палаців та храмів як доповнення до пірамід, та доручали прикрашати їх великою кількістю картин та скульптур. Стародавні Афіни в Vст. до н. е. подарували світові найпрекрасніший храм Парфенон, який був вищим досягненням тогочасного будівництва та мистецтва.

Людина створювала твори, відображаючи своє почуття краси та найвищих досягнень науки свого часу, намагаючись поділитися з нащадками найціннішим зі своєї духовної діяльності. Як вже було сказано, більшість творів мистецтва стародавнього світу мало релігійне підґрунтя – статуї богів, храми та гробниці, палаци східних правителів, які ототожнювались з “богом на землі”. Релігійні міркування привели до виникнення звичаю не руйнувати храми та інші об’єкти культу під час війни. З іншої сторони, релігійні конфлікти нерідко призводили до знищення таких пам’яток.

У стародавньому світі майже не існувало правил ведення війни. “Закопи війни” вже самі по собі допускали право конфліктуючих сторін використовувати різні засоби. Захоплені міста піддавались пограбуванню, а то й знищенню без будь-яких обмежень, за виключенням релігійних об’єктів. Так були знищені Карфаген, Коринф, Троя та інші.

Ідея “справедливої війни” виникла в епоху середньовіччя як прагнення виправдати її ведення з релігійної точки зору. Ідея захищала право вести війну, якщо на то були релігійні підстави (*ius ad bellum*), але не виникало особливого інтересу до засобів ведення війни (*ius in bello*). Війни, які велись за релігійними ознаками (наприклад, хрестові походи, нашествя арабів, турків-османів) призводили до систематичного знищення культурних цінностей народів іншого віросповідання.

Не можливо недооцінити релігійне будівництво епохи Середньовіччя, яке у численних християнських готичних соборах та мусульманських медресах відобразило світосприйняття віруючої людини. У лоні церкви створювались видатні твори мистецтва, у церковних стінах зберігалися культурні цінності й під час збройних конфліктів. Слід зазначити, що за епохи Середньовіччя Інквізиція грала у цьому важливу роль саме через те, що все майно,

конфісковане чи занедбане, оберталось у власність церкви. Також у країнах Східної Європи православні монастирі завжди були зберігачами релігійних реліквій

Торкаючись міжнародної регламентації середньовіччя та звичаїв східних народів слід згадати “Велику Ясу” Чингіз хана, яка була майже єдиним законом для усіх підкорених народів. Чингіз хан ніколи не нищив церков, якщо місто здавалося без бою й не вбивало його послів – обман особи, яка довірилася, був не пробачним гріхом. Нажаль, давньоруська сторона цим грішила у XIII ст. Релігії та святині підкорених народів шанувалися монголами. Прогнівити богів вважалося небезпечним, тому порушення релігійної етики прирівнювалося до злочину. Ст. 10 “Великої Яси” наголошувала, що “податки та зобов’язання не повинні бути нав’язані ні магам, ні служителям релігій, юристам, астрономам, вченим, муедзинам та тим, хто омиває тіла померлих”. Тому, ті давньоруські церкви, які не були знищені під час осади міст, могли законно та вільно зберігати культурні цінності свого народу.

Один з засновників міжнародно-правової науки Альберіко Джентілі (1552-1608 рр.) першим ставить питання про правовий захист предметів мистецтва. Він виступає проти їх пограбування під час війни. Інший відомий юрист – Емер де Ваттель (1714-1767 рр.) зауважив: “Не зважаючи на причини пограбування країни, на її території повинні бути збережені будівлі, які роблять честь людству, поховання, громадські будівлі та споруди видатної краси” ... далі “навмисне, свавільне знищення громадських пам’яток, храмів, поховань, статуй, картин митців та ін. абсолютно заборонено добровільним правом народів як така дія, яка завжди марна для досягнень законної цілі війни”.

Ідеї охорони культурних цінностей під час війни висувались ще Гуго Гроцієм в його третій книзі – видатній праці про право війни та миру.

Велика французька революція висунула ідею охорони пам’яток культури та творів мистецтва. Декретом Конвенту від 1791 року вперше в історії історичні культурні пам’ятки оголошувались суспільним надбанням, приватні колекції підлягали націоналізації. Згідно того ж Декрету було засновано музей в Луврі. Однак в період наполеонівських війн продовжувалось масове та систематичне пограбування світових зразків мистецтва та їх вивезення до Франції. Велика кількість творів мистецтва та культурних цінностей при-

возяться до Франції з Італії, Іспанії, Пруссії, Австрії, Єгипту та інших країн. Після поразки Наполеона, по рішенням Віденського конгресу частина цих творів та цінностей була повернута у країни, з яких вони були вивезені.

На протязі XIX ст. посилюється громадська думка щодо необхідності охорони культурних цінностей, особливо під час війни.

Видатний російський юрист – міжнародник Ф. Ф. Мартенс підкреслював, що всяке захоплення чи умисне знищення навчальних, художніх чи наукових закладів повинні переслідуватися воєнною владою.

Однак відповідні правові норми з'явилися й у внутрішньому законодавстві, та й міжнародних угодах тільки у другій половині XIX ст. У так званому Кодексі Лібера (в ім'я Франца Лібера), що звичайно зветься інструкцією північноамериканських штатів для армії 1863 р., у якому містяться правила, що забороняють захоплення об'єктів, приналежних до шкіл, університетів, академій, обсерваторій, музеїв, й також передбачалась відповідальність охорони "класичних творів мистецтва, бібліотек, наукових колекцій високоточних інструментів чи коштовного обладнання, такого як астрономічні телескопи".

Деякі правила, направлені на збереження пам'яток культури, закріплені у Брюссельській декларації права війни, прийнятій на конференції у 1874 р. Підготовлений Ф. Ф. Мартенсом проект конвенції про закони та звичаї суходільної війни не був прийнятий, оскільки більшість учасників конференції ще не була готова сприйняти саму ідею обмеження війни міжнародними правилами. На цій конференції була прийнята міжнародна Декларація відносно законів та звичаїв суходільної війни. У ст. 28 цієї Декларації передбачалось, що "кожне захоплення, а також умисне руйнування чи пошкодження навчальних, наукових та культурних закладів, пам'яток, художніх та наукових творів переслідуються відповідною владою". Хоча документ не набрав чинності, його прийняття зіграло велику роль при розробці міжнародних норм про закони та звичаї війни.

У 1899 році відбулась так звана Перша Гаазька конференція миру, скликана за ініціативою Росії. На конференції на той час вже всесвітньо відомий професор міжнародного права Ф. Ф. Мартенс був обраний головою комісії з підготовки Конвенції про закони та звичаї суходільної війни (II Конвенція). Конвенція була підписана 24 державами.

У 1907 році відбулась Друга гаазька конференція. Конференцією була прийнята Конвенція про закони та звичаї суходільної війни та Положення про закони та звичаї суходільної війни. Ці акти підписали 41 держава, 25 з яких їх ратифікували [4].

Спеціальні правила щодо культурних цінностей, встановлені у ст. 27 та 54 Положення. У ст. 27 передбачалось, “що при облогах та бомбардуваннях слід ужити всіх необхідних заходів, щоб уберегти, по спроможності, храми, будівлі, що служать цілям науки, мистецтва і добродійності, історичні пам’ятки, за умови, що такі будівлі й місця не служать водночас воєнним цілям. Піддані облозі зобов’язані вирізнити ці будівлі особливими помітними знаками, про які тих, що проводять облогу, слід попередньо проінформувати.

Ст. 56 Положення встановлює наступне: “Власність громад, установ церковних, добродійних та освітніх, художніх і наукових, навіть таких, що належать Державі, прирівнюється до приватної власності. Всіляке умисне загарбання, знищення чи пошкодження подібних установ, історичних пам’яток, творів художніх або наукових забороняється або переслідується”.

Досвід Першої світової війни вказав на необхідність подальшої розробки міжнародно – правових норм щодо захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів, недосконалість та недостатність положень гаазьких конвенцій про закони та звичаї війни.

Під егідою Ліги Націй після Першої світової війни здійснювалась підготовка наступних конвенцій у цій сфері, але війна перешкодила прийняттю конвенцій. Єдиною угодою на той період був регіональний Договір 1935 року між країнами американського континенту. Він увійшов в історію під назвою “Пакт Реріху”, за іменем відомого російського митця Миколи Реріха, оскільки в його основі був проект конвенції Реріха про захист пам’яток культури [2].

Ідея створення такої цілісної регламентації народилася в нього ще під час російсько-японської війни та повністю визріла у роки першої світової війни, у ході якої було знищено багато культурних цінностей. У 1914 році М. К. Реріх створює та розповсюджує плакат “Ворог роду людського”, у якому засуджуються нищення пам’яток культури у містах Лувене, Шантії та Реймсі. Поряд з цим він направляє звернення до політичних діячів, в тому числі й до російського монарха, пропонуючи прийняти міжнародні заходи щодо захисту культурних цінностей.

У 1929 р. при сприянні французьких спеціалістів у сфері міжнародного права Ж. Шклявера та Жуффара де ля Праделя, Микола Реріх розробляє у деталях текст проекту міжнародної угоди, яка отримала потім назву “Пакт Реріха”. Він також створює проект Прапора Миру, який мав служити у якості пізнавального знаку культурних пам’яток та закладів, що є об’єктами міжнародно – правового захисту. Прапор являв собою біле полотно з червоною округою, у якій знаходяться три з’єднані амарантові сфери, як символ вічності і єдності Світу. Цей знак відомий на всіх континентах і близький бігатьом народам, його витoki ведуть у глибину віків. Хтось сприймає його як минуле, сучасне і майбутнє, окреслене кругом вічності; хтось вважає, що це релігія, знання та мистецтво, об’єднані у колі культури. Цей знак можна побачити на зображенні Гесер-хана і Рігден-Джапо, на тамзі Тамерлана і гербі Папи, на іконі св. Миколи і зображення Св. Трійці, на скелях Монголії і в орнаментах карпатських митців [3].

Проект Реріха зустрів розуміння та отримав підтримку з боку різних видатних діячів того часу – Р. Ролана, Б. Шоу, Т. Мана, А. Ейнштейна, Р. Тагора та ін. У Нью-Йорку, Парижі та інших містах були створені комітети, діяльність яких була направлена на втілення ідеї про прийняття зазначеного міжнародно-правового акту. Слід визначити, що проект уявляв собою не тільки акт захисту культурних цінностей та інститутів, але й пакт миру та взаєморозуміння між народами, договір про об’єднання їх зусиль, направлених на досягнення високогуманних цілей, на зростання ролі мистецтва та культури, перетворення їх до загальнолюдського фактору, який має сприяти вирішенню значних проблем нашого часу.

Пакт Реріха отримав схвалення Бюро міжнародної служби музеїв та був переданий на розгляд Комісії інтелектуального співробітництва Ліги Націй. В 1931 р. та 1932 р. відбулися дві міжнародні конференції у Брюсселі (Бельгія), учасники яких виступили з пропозицією перетворити пакт у міжнародно-правовий акт. Але тільки 15 квітня 1935 р. у Вашингтоні Пакт був підписаний представниками американських держав, таким чином, став міжнародно-правовим документом та першою угодою, цілком присвяченою проблемі захисту культурної спадщини [1].

Література:

1. Александров Е. Международно-правовая защита культурных ценностей и объектов. – София: София Пресс, 1978. – С. 18-40.
2. Богуславский М. М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты. – М.: Юристъ, 2005. – С. 205-208.

3. Культурна спадщина людства: збереження та використання. Навчальний посібник / В. І. Акуленко, І. П. Магазинщикова, М. І. Моздир, О. О. Тарасенко. За ред. І. П. Магазинщикової. – Львів, 2002. – С. 22.
4. Томан И. Защита культурных ценностей во время международных вооруженных конфликтов: правовые и организационные рамки. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.sk-ews.ru/mgp/doc/doc_05_02.doc.

Єфтені Н. М., ОНМА

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Проблема политического участия молодежи еще долгое время будет не только актуальной с точки зрения выявления сложившихся тенденций политизации молодых людей, но и относительно управления сложными процессами политического участия молодежи в условиях становления гражданского общества в современной Украине.

A problem of political participation of young people for the long time will be not only actually from point of exposure of the folded tendencies of young people politicization but also in relation to a management of the difficult processes of young people political participation in the conditions of civil society becoming in modern Ukraine.

Сучасне українське суспільство переживає період глибоких реформ у всіх сферах життя, намагається сформувати ринкову економіку, дієве громадянське суспільство і правову державу. В реалізації названих завдань значна роль належить молодому поколінню, що обумовлено цілим рядом факторів. Насамперед, молодь представляє собою найбільш рухливий і динамічний прошарок суспільства. Крім того, молодь займає значний відсоток, а саме до 22 % у сукупній складові населення країни. Молодь розглядається як соціальна група, яка має специфічні соціально-політичні особливості та інтереси і, вступаючи в дідздатний вік, в більшій мірі відчуває невідповідність між задекларованими в суспільстві правами і реальною можливістю їх здійснення. Не володіючи достатнім життєвим досвідом, знаннями, вона відчуває себе вразливою і в політичному житті суспільства.

Ринкові і демократичні зміни відкривають більш широкі можливості перед українським суспільством, а молодь, особливо гостро